

MĂTRĂGUNA - ÎNTRE MAGIE ȘI ETNO-IATRIE

*prof. Tudor Vlad,
Școala Gimnazială „Nae A. Ghica”, Rucăr, jud. Argeș*

*„Satul nu este situat într-o geografie pur materială...
pentru propria sa conștiință, satul este situat în centrul lumii și se
prelungeste în mit”.*

(Lucian Blaga. Elogiul satului românesc. Discurs de recepție la primirea sa în Academia Română, la 5 iunie 1937).

În istoria multi-milenară a arealului carpato-danubiano-pontic, întreaga civilizație tradițională românească s-a plămădit în sat. Satele românești sunt așezate nu mai întâmplător, dar mai firesc. Ele cresc din peisaj atât de organic, că nici nu-ți poți închipui ca ele să nu fi fost totdeauna acolo unde sunt. În neorânduiala vie a acestor sate simți prezența unei imaginații umane, care prelungeste natura până dincolo de ea, până în zone de miracol și de poveste (Blaga, 1997, p.192).

Satul românesc tradițional ca matrice a civilizației românești clasice a suscitât și continuă să suscite atenția etnografilor și sociologilor deopotrivă. Satul românesc poate fi privit ca ipostaza privilegiată a simplității umane, dar în final se poate concluziona că satul este cel mai expresiv și mai bogat document al istoriei neamului.

Satul era forma culminantă a ethosului românesc, un fel de empiriu coborât pe pământ, în al cărui perimetru locul zeilor fusese luat de obiceiurile țăranilor. Un loc unde duhul păgânismului era trăit în mod spontan, și în care orice abatere de la tradiție reprezenta forma desfigurată a unei măreții pângărite, un loc pe care trebuia să ți-l dorești dacă voiai să fii cu adevărat om și un loc, în al cărui hotar dacă ai dorit cu adevărat ai fi putut cu adevărat să-ți găsești mântuirea. Este cea mai frumoasă definiție dată vreodată satului românesc (Bernea, 2008, p.5).

Civilizația sătească a funcționat mereu ca un sistem autarhic, integrat pe deplin în mediul natural. Din acest motiv, plantele au constituit mereu un element vital pentru oamenii comunității, deoarece

ele erau indispensabile pentru leacuri la animale, pentru acte cu caracter mistic, magic sau de etno-iatrie – medicina magică românească, știință cu realizări de neegalat și la acest moment.

Realitatea religioasă a sud-estului european era definită de către Mircea Eliade drept „*creștinism cosmic*”, care cultivă în credincios înțelepciunea de a trăi în pace și cu semenii și cu natura personificată din jur (Ghinoiu, 2013, vol.V, p. 20). Din acest motiv general au reieșit în decursul mileniilor o serie de practici cu caracter de magie, prin care omul căuta să se integreze în natură, aceasta fiind de fapt „*magică*” prin însăși structura sa intrinsecă.

Vrăjitoarele sunt, prin funcțiile lor specifice, reprezentante incontestabile ale maleficului pe pământ, o categorie aparte în sistemul personajelor mitologice, fiind întruparea supranaturalului în elementul uman sau accesarea umanului în supranatural (Olteanu, 1998, p.33).

Fenomenul vrăjitoriei are specific faptul că răspunde unor date psihofiziologice constante, dar cunoaște și schimbări istorice extrem de importante (Culianu, 2003, p.317). În lumea mistică, pe care și-a creat-o omul primitiv și pe care a perpetuat-o apoi până în prezent, totul era cu putință (Candrea, 2001, p.9). Din acest motiv, volumul incomensurabil de practici magice este o realitate de netăgăduit în lumea satului românesc.

Dintre toate plantele folosite de români de-a lungul vremii, mătrăguna –*Atropa Belladonna*, regina absolută a tuturor plantelor, are utilizări extrem de numeroase atât în magie cât și în etno-iatrie. Această plantă crește în pădurile întunecate ale munților și înflorește în lunile iunie-iulie. Cinstirea deosebită, care i se acordă acestei plante, reiese și din denumirile care i se acordă: *Doamna Pădurii, Marea Doamnă, Împărăteasa, Împărăteasa Ierburilor* (Eliade, 1995, p.215).

Deși este o plantă otrăvitoare, mătrăguna face parte din categoria de plante folosite în medicina magică, sub formă de infuzii, unguente, decocturi, cataplasme (Vulcănescu, 1987, p.315).

Mătrăguna, în ceea ce privește magia, a fost de regulă planta, care o foloseau vrăjitoarele, dar și „*babele meșteroaie*” din unele familii.

Virtutea transmiterii peste milenii a acestor cunoștințe și credințe preistorice aparține, în mod surprinzător culturii orale. Textele, care însoțesc practicile magice, farmecele și descântecurile, sunt obligatoriu cântate și ritmate (Ghinoiu, 2014, pag.8-9).

Prezența descântecurilor în viața spirituală a populației de pe teritoriul românesc, atestă o tradiție îndelungată a acestei practici, care a materializat cu timpul concepții populare diferite, de la magie până la superstiții, iar mai apoi preluând și adaptând unele elemente, chiar din creștinism (Cojocaru, 2008, p.69).

Datorită proprietăților ei extraordinare mărăguna este culeasă după un ritual extrem de bine stabilit, de la care nu se făcea nici un fel de abatere. Dintre toate plantele, pe care vrăjitoarele fete și femei din România, le caută pentru virtuțile lor magice și medicinale, nu există nici una care să comporte atâtea elemente dramatice ca mărăguna. Tehnica dezgropării este mai complexă și mai ciudată decât a oricăror ierburi, chiar indispensabile în materie de vrăjitorie sau medicină populară. Numai operațiile misterioase săvârșite pentru a smulge mărăguna din pământ, conservă singure cu precizie rituri foarte vechi.

Planta se recoltează numai în perioada cuprinsă între Paști și Înălțare. Mărăguna este considerată o ființă vie, știe pentru ce este culeasă, iar rădăcina ei are o formă apropiată de chip sau de trup de om, fapt care-i sporește aura de mister. Virtuțile magice ale acestei plante, explică într-un anume sens destinul ciudat al ei. Rădăcina de mărăgună are o influență directă asupra forțelor vitale ale omului sau ale naturii: ea are puterea să mărite fetele, să poarte noroc în dragoste sau fecunditate în căsnicie, poate spori cantitatea de lapte a vacilor, acționează fericit asupra mersului afacerilor, aduce bogăție și în general în toate circumstanțele-prosperitate. Proprietățile magice ale mărăgunei pot fi de altfel și întoarse împotriva unei persoane. De exemplu, împotriva unei fete ca ea să nu mai fie chemată la joc de flăcăii satului, sau împotriva unui dușman pentru ca acesta să se îmbolnăvească sau să înnebunească, să aducă sărăcie, ură, vrajbă, boală și chiar moarte, în cazuri extreme. Culeasă, se pune la fiert în apă într-o oală nouă. Bolnavul era legat de

pat, căci după ce gusta din băutură începea să delireze ca un nebun, apoi i se spăla întreg corpul cu această fiertură și i se da să bea trei linguri din această băutură, de 3 ori pe zi, trei zile la rând. Bolnavul nu trebuia începerea tratamentului, nici să fi băut rachiou de două săptămâni sau vin de șase săptămâni. De lapte dulce și de alte mâncăruri dulci el nu trebuia să se atingă de cel să fi mâncat ceapă crudă timp de trei zile înainte de puțin patru săptămâni. În tot acest timp bolnavul trebuia ținut foarte curat.

În alte locuri, frunzele de mătrăgună se folosesc în cataplasme pentru abcese și împotriva hidrofobiei omului și a vitelor. Pentru cei cuprinși de febră se aplică leacul pe frunte, iar omul se vindeca. „*Atâta este rău că acest medicament îi înnebunește, pe cei care-l întrebuințează, dar trece destul de repede*”, spuneau practicienii. Se recomandă, de asemenea, mătrăguna împotriva durerilor de dinți (Niculae, 2006, p.37-40).

În Moldova mătrăguna și alte plante servesc de leac pentru lipitură, se vindecă tusea cu foi de mătrăgună uscate și arse. În Basarabia, frunzele de mătrăgună mai sunt întrebuințate și împotriva furunculelor. În regiunea Nistrului de jos mătrăguna este întrebuințată și este eficace și împotriva viermilor intestinali la vite, dar se folosește și atunci când se aplică foi uscate și pisate deasupra rănilor (Eliade, 1995, p.228).

Există și o variantă de mătrăgună, numită „*Mătrăguna Mică*”, numită și „*Mutulică*” sau „*Iarba Codrului*”, care este, de asemenea, folosită în practici etno-iatrice. Culegerea ei pentru astfel de întrebuințări implică și mai multe precauții. Se aprinde o lumânare sau o făclie la locul culegerii, se dă cu tămâie, i se aduc daruri.

Ajunsă cu ea acasă, femeia care a cules-o, taie din rădăcina ei trei sau nouă felii subțiri ca o foiță, le numără invers-nouă, opt, șapte sau trei, doi unu-le pune într-o ulcică nouă, care se umple cu vin. Se lasă apoi să fiarbă la foc, până rămâne cât două pahare. După ce s-a fiert, se dă bolnavului să bea, din decoctul rădăcinei, însă cu teamă și cu precauție: „*Aia te înnebunește dacă o bei*”, spun sătenii, sau „*Vorbește pustiu omu dacă o bea*”; „*Cui o dai nebunește-să ai om lângă tine, că-i vine să deie*

cu cuțitu-n cine o fierbe”. Aceste stări sunt de scurtă durată, câteva ore sau o zi, și se spune că mulți s-au vindecat de dureri de șolduri cu ajutorul ei (Niculae, 2006, p.40-41).

O situație magico-medicală extrem de grea de „dres” era așa numitul „desfăcut de fapt”. Faptul era o omidă mare, asemănătoare viermelui de mătase, care fiind descântat de o babă meșteroaie, era trimis să ducă argintul viu la o persoană „menită” cu scopul de a provoca o boală gravă sau chiar moartea. Desfacerea vrăjii „de fapt”, implica un set de plante de leac, care includea obligatoriu și mătrăguna. Pentru ca să se întoarcă -de fapt, de dat, de adus, de pus, de adăpat ori de aruncat - bolnavii recurgeau la babele, care știau să desfacă prin descânțete.

Într-un astfel de ritual, descântătoarea se scula de dimineață, pe întuneric, înainte de a răsări soarele, și aducea apă neîncepută, nu trebuia să vorbească cu nimeni, nici la dus nici la întors, altfel nu era de leac, de la trei fântâni. Apa se lua într-o oală nouă acoperită cu un capac mare de lut, iar în apă se puneau următoarele plante: Cinci Degete, Faptic numită și Buegea Faptului, Iarba Faptului, sau Iarba Datului, Crăpușnic, Zburătoare, Captalan, Mătrăgună, Rahnă, Limba Broaștei, Buruieni de Spurcat, Laptele Câinelui, și Harbuzel de Câmp sau Pepene Verde.

Înainte de a se pune buruienile în apă, se făceau trei mătăanii, apoi erau așezate pe un ștergar curat sub icoane, se aprindea o lumânare, și erau înconjurată cu pâine unsă cu miere, având grijă să fie pe ștergar și puțină sare, fiind apoi sorocite-menite astfel: „*Buruienilor lecuitoare / Eu vă cinstesc / Cu pâine, cu miere, și cu sare / Și cu sfintele mătăanii / Voi să mă sorociți / Și să mă cinstiți / Cu leac și sănătate / Și să mă sorociți cu cinste / Și cu dragoste / Și să mă spălați de bube / Și de toată aruncătura / Care-i pe mine / După cum s-a zbuciumat / Albina pe floare / Cu ceara pe picioare / Așa să se zbuciume lumea / După mine cu dragoste / Cum lumina-i luminată / Așa să rămâie / Luminat și curat / Amin*”!

După aceea, bolnavul era așezat cu fața spre răsărit și se repeta descântecul de trei ori, în timp ce în oala cu plantele de leac se învârtea un mănunchi făcut din trei crenguțe de busuioc, o pană de păun, o

monedă veche de argint găurită, toate fiind legate cu un fir roșu de mătase, fir ce era trecut și prin moneda găurită. Se descânta astfel trei zile la rând, respectiv marțea, joia următoare și sâmbăta următoare, de fiecare dată de trei ori pe zi, dimineața, la amiază și seara, cu condiția ca în nici un chip să nu fie lună nouă sau „*pișcatul lunei*” - fază a lunii în care aceasta începe să descrească. Apoi, după descântec, se fierbea apa cu buruienile la un loc, și după ce bolnavul își făcea cruce, gusta mai întâi de trei ori din apă, apoi se dezbrăca de tot de haine, se puneă într-o albie, iar descântătoarea îi turna în cap zicând următoarele cuvine: „*Te spăl, de dat, de fapt, de ură, de pâra, de căscare, de strigare, de urâtul cel mare*”.

După aceasta, bolnavul se culca în pat și trebuia să adoarmă. Semnul că bolnavul va avea leac era acela când apa fiartă se făcea roșie. În caz contrar, apa se făcea neagră (Niculae, 2005, p.178-181).

Deși practicile cu caracter magic sau etno-iatric ale mătrăgunei, erau cunoscute în toată țara, într-o varietate absolut impresionantă, în prezent această veritabilă super-știință tradițională, a dispărut aproape complet, ca realitate din teren, iar sub aspectul cercetării de specialitate, tema este puțin abordată.

Un demers științific profesionist, dublat de o anchetă de teren actualizată, ar aduce date noi și surprinzătoare despre această plantă fără egal în vegetația românească.

Bibliografie:

1. Bernea E. România - Simplitatea pierdută. Editura Vreamea, București, 2008.
2. Blaga I. Spațiul mioritic. Editura Humanitas, București, 1997.
3. Candrea I. A. Iarba fiarelor - studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român. Fundația Națională pentru Științe și Artă, Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu”, București, 2001.
4. Culianu I. P. Eros și magie în Renaștere. 1484, Editura Polirom, Iași, 2003.
5. Dan N. C. Mătrăguna- o etnobotanică magică. Editura Carpathia Rex, București, 2006.

6. Dan N. C. *Magia și ființele fantastice din Carpați*. Editura Carpathia Rex, București, 2005.
7. Eliade M. *De la Zamolxis la Genghis-Han*. Editura Humanitas, București, 1995.
8. Ghinoiu I. (coordonator). *Atlasul etnografic al României. Vol.V*, Editura Academiei Române, Regia Autonomă „*Monitorul Oficial*”, București, 2013.
9. Ghinoiu I. *Zei Pastoralii*. Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2014.
10. Ghinoiu I. *Mitologie română*. Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2013.
11. Olteanu A. *Școala de solomonie*. Editura Paideea, București, 1999.
12. Olteanu A. *Mitologie română, vol.1-3*. Editura Cetatea de Scaun, București, 2021.
13. Olteanu A. *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*. Editura Paideea, București, 1998.
14. Vulcănescu R. *Mitologie română*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.